

ANTIKOMUNIZMUS — SYMBOL VIERY KLERIKÁLNEJ
REAKCIE

ANDREJ SIRÁCKY

I

Antikomunizmus možno označiť ako symbol boja všetkých temných síl sveta proti pokroku, socializmu a mieru, proti všetkému, čo život robí krásnym, dobrým a šlachetným. Je to politicky a ideologicky organizovaný „krížový pochod“ proti budúcnosti ľudstva. Je to celistvé prúdenie a syntéza názorov a inštitúcií politických, ekonomických a ideologických, ktoré vyrastajú zo všeobecnej krízy kapitalizmu a z terajšej etapy vývinu imperializmu, keď už prestáva byť rozhodujúcou silou vo svete. Tento pochod proti komunizmu a mieru len pod vplyvom oficiálnej propagandy nadobúda v kapitalistickom svete „masové“ rozmery, pretože široké vrstvy pracujúceho ľudu nepodliehajú slepo tejto hystérii. P. Togliatti, analyzujúci pomery v Taliansku, uvádza, že v politickom živote Talianska sa možno stretnúť s prekvapujúcimi faktami. „Prezreli sme množstvo novín, týždenníkov, časopisov, desiatky nádhodne vydaných kníh; súdiac podľa toho, o čom sa v nich píše, antikomunizmus vládne všade, ním je pre-siaknuté všetko. Ak možno uveriť tomu, o čom sa tam píše, tak i vzduch, ktorý vdychujeme, je presýtený antikomunizmom. No napriek tomu, na uliciach, v rodinách, v závodoch, v školách, na besedách s prostými ľuďmi sme ho my nezistili.“¹

Rozpory politickej, ekonomickej i spoločenskej povahy, ktoré sú medzi kapitalistickou a socialistickou sústavou, premietajú sa na Západe v oblasti ideológie sústreďovaním sa reakčnej filozofie so všetkými klerikálnymi smermi a prúdmi. Všeobecnou charakteristikou tejto reakčnej ideológie je strach pred budúcnosťou, únik zo sveta, ktorý sa nenávratne rúti do priepasti; je to nenávisť k rozumu, k poznaniu, k pokroku a socializmu. V ideológii antikomunizmu sú obsiahnuté nielen klerikálne zložky, ale aj rôzne úpadkové (subjektivistické a objektivistické) filozofické (aj umelecké) smery, ktoré sú —

¹ P. Togliatti, *Rinascita*, č. 8—9, r. 1954.

bez ohľadu na vládnu formu „demokratickú“ alebo fašistickú — späť s imperializmom, militarizmom a revanšizmom. Aby tento križiacky pochod proti komunizmu a mieru bol účinnejší a populárny medzi ľudovými masami, musí sa okrem politických a vojenských síl opierať aj o ideologické zbrane. Preto je tu úplná zhoda medzi útočným klerikalizmom i bojujúcou cirkvou a medzi reakčnou filozofiou; ich spoločným cieľom je dezorientovať masy a uspávať ich jedom mysticismu, iracionalizmu a náboženstva. Pápež Ján XXIII., evanjelický biskup Dibelius a filozof K. Jaspers sa zhodujú v tom, že atómová smrť pre ľudstvo by nebola ničím strašným, pretože všetci spejeme k „večnému (záhrobnému) životu“.

Ideológia antikomunizmu najtesnejšie súvisí s celkovou politikou a ekonomikou kapitalizmu. Imperializmus pre existenciu silného socialistického sveta môže už pracovať len starými metódami (vojna, hospodárska blokáda, hospodárska a finančná „pomoc“, koncesie, kultúrne misie a pod.), ale v „duchu doby“ a v úsilí prispôbovať sa vývinu musí hľadať nové cesty a prostriedky: opierajúc sa o konzervatívne sklony a názory buržoázie, malomeštiactva a časti „reformovaného“ robotníctva, prechádza do totálneho, sústredeného útoku proti komunizmu a pokrokovým silám vôbec. Tento pochod proti komunizmu v oblasti návykov, psychológie, morálky a rozsiahlej citovej sféry ľudí opiera sa o náboženskú ideológiu a filozofiu. Preto v tomto boji nejde len o to, že apologeti antikomunizmu snažia sa odtrhnúť demokratické hnutie a masy veriacich od komunistov, a tým zoslabovať pokrokové a mierové sily, ale ide hlavne o to, aby sa krížová výprava proti komunizmu stala symbolom boja všetkých konzervatívnych spoločenských síl. Ide o to, sústrediť všetky materiálne a duchovné sily, živé najmä falšovanou „tradičiou“ a rozpormi vyplývajúcimi z povahy kapitalizmu (sociálne, národnostné, náboženské), na prípravu tretej svetovej vojny, aby bol zničený komunizmus, aby boli do boja proti nemu zmobilizované široké masy ľudové a aby vo vedomí svetovej verejnosti boli ciele, program a idey komunizmu zdiskreditované.

Do boja proti komunizmu zapojili kapitalistické vlády a rozličné cirkvi celú sieť spoločenských, hospodárskych, kultúrnych, vedeckých, náboženských i športových organizácií a inštitúcií. Antikomunizmu slúžia rôzne výbory a inštitúcie „slobody“, zakladané v Spojených štátoch amerických, Európe, Ázii a Latinskej Amerike. Na čele týchto výborov a inštitúcií sú zväčša reakční politici a podnikatelia príslušných kapitalistických krajín, a pokiaľ ide o európske výbory, sú to väčšinou skrachovaní politici zo štátov strednej a východnej Európy. Tieto organizácie a inštitúcie sú financované medzinárodnými monopolmi (z fondov amerických milionárov, z fondov podnikov, zo subvencií vlád a pod.). Z nich zvlášť živú činnosť vyvíja Výbor slobodnej Európy (FEC) v Spojených štátoch amerických a Kongres pre slobodu Európy (CCF) v západnom Berlíne. Cieľom týchto „výborov“, „kongresov“ a rôznych spoločností je uskutočniť „európsku integráciu“, v ktorej by zo stránky politickej, ekonomickej a myšlienkovej vedúcu úlohu hrala militaristická a revanšistická politika Nemeckej spolkovej republiky. Pod plášťom „európskej integrácie“ sa skrýva nový výboj nemeckého

militarizmu. O tom svedčia napr. články, uverejnené v časopise *Der europäische Osten*.² L. Figl píše o tom, že historické predpoklady pre „slobodnú Európu“, siahajúcu po Čierne more a Ural, sa utvárali najmä od renesancie. Demokratický a parlamentárny základ budúcej Európy kládol W. Penn (1692), túto myšlienku hlásali ďalej Leibniz, Ch. Wolff, Herder, Lessing, Wieland aj Kant, ale „unter dem Einfluss Hegels sind die Ideen der Vereinigten Staaten Europas in den Hintergrund getreten“ (str. 192). Ideologickými oporami tejto integrácie sú Hui-zinga, Toynbee a maďarský kultúrny historik P. Szigetti. Do tohto kultúrneho a ideového dedičstva Európy integrujú vraj Shakespeare a Graham Greene, Racine a Dante, Ferrero a Puccini, Ortega y Gasset, Ibsen, Strindberg, Sibelius, ďalej Goethe, Grillparzer, Bach, Beethoven, Schubert, Mozart, Einstein, Cocteau (str. 139–140). „Dôvody“ pre európsku integráciu sú medzi iným aj „Schutz vor einer Invasion durch Russland“. A jasne túto myšlienku spojenej európskej reakcie vyjadril v uvedenom článku „Wem gehören Polens Ostgebiete“ Xaver Prinz von Bourbon.³

Toto je politické a vojenské pozadie všetkých tých temných filozofických a náboženských prúdov, ktoré pod neprehľadným závojom mystiky pomáhajú mobilizovať široké masy kapitalistického Západu do atómovej smrti. Medzi takéto organizácie, späťosť ktorých s reakčnými politickými stranami a s Vatikánom je zrejmá, patrí aj klerikálno-náboženská organizácia Morálne znovuvyzbrojenie (MRA), založená ešte pred druhou svetovou vojnou. Táto inštitúcia vystupuje ako medzinárodné morálne bratstvo, hlása slobodu, lásku a mier, ale celá jej činnosť je zameraná proti komunizmu. MRA disponuje obrovskými finančnými prostriedkami. R. 1959 vydala brožúru „Ideológia a koexistencia“ v 24 rečiach a v náklade 87 miliónov výtlačkov. Má pobočky v celom kapitalistickom svete, usporadúva rôzne náboženské protikomunistické konferencie a ideologicky ovplyvňuje aj vedecké a iné konferencie (napr. Medzinárodnú konferenciu Human Relations v septembri 1956 v Holandsku).

Výbory a rôzne inštitúcie „slobody“ a „morálnej zodpovednosti“ prikrývajú svoj reakčný charakter, ale neskrývajú svoju nenávisť k socializmu a pokroku. To, čo horlivo skrývajú, to je ich „tajná“ (špionážna) služba a najmä sú to temné zdroje ich finančných príjmov.

Okrem týchto inštitúcií existujú v kapitalistickom svete na univerzitách, ústavoch a školách, vydržiavaných cirkvami rôzne spoločnosti, komisie a katedry, ktoré sa pod vedením známych vedcov, filozofov a teológov zaoberajú „štúdiom“ marxizmu a komunizmu.

² Dr. Leopold Figl, *Europa lebt und wächst! Eine kontinentale Nation im Werden*, ďalej Xaver Prinz von Bourbon, *Wem gehören Polens Ostgebiete*, č. 6 uved. časopisu, r. 1960, str. 139–144 a 156.

³ „Die Abtretung der Ostgebiete Polens war der Anfang zum Einbruch der Russen in Europa. Die ganze Welt muss sich darüber klar sein, dass dieser Raum zu den Völkern Mitteleuropas und nicht zu Russland gehört, und muss dort den Russen Widerstand entgegensetzen, wo sie eingebrochen sind. Ganz Europa muss sich für die Wiederherstellung Polens und die Rückgabe der Ostgebiete kämpfen, denn dort verteidigen wir unsere eigene Existenz“ (str. 156).

Spoločnú ideologickú platformu reakčných režimov, politických strán, počnúc od fašistických až po liberálne a tzv. demokraticko-kresťanské, aj cirkvi a rôznych nimi riadených alebo podporovaných inštitúcií tvorí náboženská a iracionalistická filozofia. Rozličné filozofické smery a prúdy — i keď sú medzi nimi v hraniciach reakcie a pokroku aj určité rozdiely — sú odrazom imperializmu, jeho slabosti i neopodstatnenej „odvahy“, majú spoločné črty únikovosti, úpadkovosti, skepticizmu a pesimizmu; prelínajú nimi prvky iracionalizmu a mystiky — na jednej strane, je v tom akési zúfalé úsilie o „kritický“ a „vedecký“ pohľad na strane druhej. Ekonomickou a spoločenskou základňou tejto filozofie a teológie sú triedne záujmy buržoázie a s ňou spätých politických a spoločenských skupín, a nenávisť voči robotníctvu a jeho komunistickým a robotníckym stranám. Z ekonomickej základne rozkladajúcej sa triedy a spoločenskej štruktúry pramení nielen boj proti progresívnym spoločenským a politickým silám, ale aj negácia vedy a rozumu, odmietanie možnosti objektívneho (vedeckého) poznania spoločnosti a dejín. Tým, pravda, netvrdíme, že v kapitalistickom svete neexistujú v oblasti myslenia — aj mimo marxizmu — relatívne pokrokové tendencie a názory (napr. G. Gurwitsch, W. Sellars, D. F. Fleming, P. M. Sweezy, M. J. Adler, C. Wright Mills, M. Farber, R. B. Perry a i.). Ďalej, aj v rámci klerikálnej (neotomistickej) a iracionalistickej filozofie, v spodných krútiavách reakčného spoločenského pohybu sú aj „vedecké“ smery, ktoré sa použitím „marxistickej“ metódy snažia vyvrátiť marxizmus-leninizmus a komunizmus. Ide im hlavne o vyvracanie poučiek dialektického a historického materializmu a najmä o to, aby sa dokázalo, že marxizmus sa „prežil“ a že niektoré jeho poučky (pochádzajúce napr. z mladých rokov Marxových) sú v rozpore so zásadami marxizmu-leninizmu. Reakčná filozofia a sociológia sa usiluje vyvrátiť marxistickú teóriu vývoja spoločnosti a dejín a chce vniesť nielen do spoločenských vied, ale do vedy vôbec idealizmus, iracionalizmus, metafyziku a dokonca aj teológiu. Negáciou možnosti poznať objektívnu skutočnosť sleduje sa zrejmy cieľ: popieraním zákonitosti spoločenského pohybu sa súčasne odmieta pokrok, socializmus a vyslovuje sa skepsa o možnosti koexistencie kapitalizmu a socializmu. Pokiaľ ide o filozoficky najtypickejší a „hlboký“ výraz koncepcie antikomunizmu, najvypuklejšie sa ona javí najmä v politických záveroch — u nemeckého filozofa K. Jaspersa. Jaspers háji akési hmlisté, abstraktné hodnoty „slobody človeka“, zakladajúcej sa na duši ako na opravdivej skutočnosti. Jaspers, ktorý sám upadá do najhlbšieho mysticismu, iracionalizmu a teológie, obviňuje marxizmus z nevedeckosti, vyhlasuje ho za „vieru“, „vedeckú poveru“, ktorá chápe pravdu ako nezmeniteľnú doktrínu. Marxizmus je vraj protirozumový, pretože nevystihuje podstatu spoločnosti a človeka, idealizuje jeho pozemské bytie, ktoré je vo svojej podstate zvieracie, násilnícke a kruté. Vojsa je preto prirodzený stav ľudstva, a v terajšej etape dejín, keď sú ohrozené „najvyššie morálne hodnoty“, je aj atómová vojsa oprávnená. Západ musí zbrojiť a niet inej cesty ako vojsa, i keď bude ona znamenať „rozbitie glóbusu na atómový prach“. Myšlienka „atómovej smrti“ je pre Jaspersa v úplnom súlade

s myšlienkou o potrebe obetí, o utrpení a smrti ako o vykúpení, pretože pozemské bytie nie je poslednou skutočnosťou.⁴ Tieto myšlienky sa v podstate nelíšia od toho, čo pápež Ján XXIII. napísal vo svojej encyklike „*Mater et Magistra*“, keď tvrdí, že veda nemôže „plne vyjadriť najhlbšie aspekty skutočnosti“, ktorá (skutočnosť) je duchovnej substancie.

V ideológii antikomunizmu sa zlievajú všetky temné smery a prúdy, ktoré sa snažia zvrátiť „beh dejín“ — i za cenu „smrti ľudstva“. Sem patria, s určitým rozdielom existencializmus, personalizmus, inštrumentalizmus, fenomenalizmus, neopozitivismus až po smery výslovne iracionalistické a náboženské (neotomizmus, fideizmus). Vieme, že ideológia v podstate prikrýva rôzne politické a ekonomické ciele a záujmy, a abstrakcie, ako „sloboda“, „ľudská dôstojnosť“, „večný morálny zákon“, „nesmrteľná duša“ a pod. majú funkciu spoločenskej lži a formalizácie hodnôt (spravodlivosti, práva, legálnosti). Netreba zvlášť zdôrazňovať, že propaganda antikomunizmu sa prispôsobuje spoločenským triedam a skupinám a diferencuje sa aj podľa ďalších kritérií (podľa krajín, národnej a náboženskej príslušnosti a pod.). Kým v prostredí meštiakov a inteligencie sa využívajú filozofické a vedecké „argumenty“, zatiaľ medzi široké masy obyvateľstva antikomunizmus preniká cez temné kanály mystiky, pudovosti, citového pôsobenia, cez tajomstvá „večných“ a „božských“ právd.

III

Ideológia antikomunizmu má oporu nielen vo filozofickom idealizme a náboženstve, v rôznych vedeckých a kultúrnych inštitúciách, ale aj u politických, najmä kresťanských strán, u cirkví a ich zložiek a organizácií. Toto spojenectvo filozofie a politiky je zrejme najmä v spoločenskom živote západného Nemecka. Adenauerova kresťansko-demokratická strana má vo svojej militaristickej a revanšistickej politike spojencov aj v sociálnodemokratickej strane, ktorá sa vzdala marxizmu, pretože jeho „totalitarizmus, ateizmus, protivedeckosť a materializmus odporuje humanistickým ideám“. ⁵ Na spoločnej platforme nenávisti ku komunizmu a vyzývaním abstraktného humanizmu sa buržoázne a tzv. robotnícke (reformistické a revizionistické) politické strany združujú v jednotnom reakčnom bloku. Buržoázne politické strany, reakčná filozofia i klerikálne smery zhodne vidia „duchovnú“ záchranu tzv. „slobodného sveta“ (kapitalizmu) v spolupráci s cirkvami. Jedine zvýšená autorita cirkvi — píše F. Heer — obnovenie viery v boha, odvrátenie sa od sveta k vnútornému náboženskému cíteniu, k tomu, čo v nás upevňuje vieru a autoritu, vo vyšší poriadok; v tom je záchrana ľudstva a budúcnosť kresťanstva.⁶

V argumentoch idealistických a náboženských filozofov sa logicky a zákonite spájajú frázy o „slobode“, „spravodlivosti“, „humanite“, o „vyššom poriadku“, o božskej „riši“ s mocenskými a politickými záujmami buržoázie a jej spojencov.

⁴ K. Jaspers, *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen*, München 1958, str. 470 — 490.

⁵ Br. Pohl, *Die neue Gesellschaft*, č. 1, 1959.

⁶ F. Heer, *Koexistenz, Zusammenarbeit, Widerstand*, Zürich 1956, str. 94.

Tu spočíva vysvetlenie nielen vnútorného súvisu všetkých nemarxistických filozofických a náboženských smerov, ale aj spojenectva cirkví a politických strán v kapitalistickom svete. Apologétom spoločnej politiky európskych krajín a USA je napr. renegát W. S. Schlamm, ktorý vo svojich dielach a nespočetných článkoch hlása potrebu všeobecnej aktivizácie („revitalizácie“) materiálnych a duchovných síl Západu. Najväčším nebezpečenstvom pre kresťanskú civilizáciu je trvalý mier. Komunizmus možno poraziť len vo vojne. „Strašlivá podstata konfliktu medzi komunizmom a Západom — tak strašná, že nikto sa neodvažuje o tejto skutočnosti hovoriť — tkvie v tom, že komunizmus v mieri prospieva, mier chce a v mieri triumfuje“.⁷

Ideologickým centrom antikomunizmu je Vatikán, cirkev a vôbec náboženstvo. Boj, ktorý Vatikán ako hlava klerikálnej reakcie vedie proti komunizmu, mení sa vo svojich fázach, taktika a metódy sa prispôbujú novým historickým podmienkam. I keď je zrejmé, že tu ide v podstate o triedny boj medzi medzinárodnou buržoáziou a medzinárodným proletariátom, i keď sa imperializmus a jeho, ideologická opora, klerikalizmus v základe nemenia a nezmenili — v priebehu dlhého politického, sociálneho a ideologického boja sa klerikalizmus prispôboval zmeneným historickým podmienkam, „modernizoval“ sa a menil svoje metódy, svoju taktiku.

O tomto výrazne svedčí najmä sociálna encyklika pápeža Jána XXIII., nazvaná „Mater et Magistra“, vydaná v máji 1961.

Encyklika „Mater et Magistra“ — ako nové organizačné prispôbenie sa politickému a sociálnemu vývinu vo svete — nadväzuje na encykliku „Rerum novarum“ (1891) pápeža Leva XIII. a encykliku „Quadragesimo anno“ (1931) pápeža Pia XI. Nová encyklika, opakujúc myšlienku predošlých encyklík, že úhlavným nepriateľom náboženstva je socializmus, rozpracúva učenie politického katolicizmu ako sociálny a filozofický systém. Rozvíjaním myšlienky „plnosti vyššieho života“ a chránením „dôstojnosti a práv človeka“ ide v podstate o záchranu kresťanského sveta a o zoslabenie revolučného robotníckeho hnutia. Odsudzuje sa aj tu liberalizmus a marxizmus a hlása sa akýsi reformizmus (t. j. „tretia cesta“, propagovaná aj pravicovými socialistami a revizionistami): „je falošné prisudzovať buď samotnému kapitálu, alebo práci to, čo možno dosiahnuť spoločným úsilím jedného i druhého“. Pápež v tomto „filantropickom“ systéme vyzdvihuje tri základné hodnoty: používanie hmotných statkov (rešpektovanie práva vlastníctva), prácu (súlad medzi podnikateľmi a robotníkmi) a rodinu (jej základ tvorí súkromné vlastníctvo).

Reformizmus a filantropizmus, uplatňovaný na všetkých úsekoch ekonomického a sociálneho života, má za cieľ odvrátiť robotníctvo od triedneho boja, od revolúcie a zabezpečiť doterajší spoločenský poriadok nepatrnými ústupkami robotníctvu. Pápež uznáva niektoré pokroky a objavy v prírodných vedách, ale zdôrazňuje, že problémy, ktoré priniesol „vedecko-technický pokrok, možno riešiť len vo svetle úprimnej a aktívnej viery v Boha“. Zmyslom života nie je len blaho a telesné dobro; „raj na Zemi“ je len ilúziou, pretože človeka nemôže uspokojiť

⁷ W. S. Schlamm, *Die Grenzen des Wunders*, Zürich 1958, str. 185.

„poňatie života uzavretého do rámca časnosti“. Svätá cirkev podľa Jána XXIII. sa stará síce aj o „denný život ľudí, o rozkvet a civilizáciu života“, ale jej ide predovšetkým o „nadprirodzené veci“. „Kresťanstvo je v skutočnosti spojením Zeme s nebom, pretože chápe človeka v jeho konkrétnosti, duchu a hmote, intelektu a vôle a vyzýva ho, aby povzniesol dušu z vrtkavých podmienok pozemského života k výšinám večného žitia, čo bude nekonečné užívanie šťastia a mieru“.

Pri rozbere filozofickej podstaty klerikalizmu a s ním spriaznených smerov zisťujeme, že sa proti socializmu a komunizmu používajú s nepatrnými obmenami rovnaké „argumenty“. Tvrdilo sa a tvrdí sa aj dnes, že zásady socializmu sú v rozpore s „ľudskou prirodzenosťou“, so „zdravým rozumom“ i s morálkou, pretože rozkladajú spoločnosť. Majúc na mysli len filozofov talianskych, z ktorých učenia čerpali pápeži dôvody pre svoje encykliky, stačí uviesť G. Cavoura, J. Guyota, Rossiniho, Cathreina a najmä B. Croceho, ktorý obviňoval Marxa, že chce zničiť všetko ideálne v živote, že popieral všetky „intelektuálne, morálne a estetické hodnoty“ a že dejiny redukoval na nulu. Na línií obhajoby „prirodzených práv“ človeka (v podstate súkromného vlastníctva, práva na vykoisťovanie) a na ideovej platforme iracionalizmu a mystiky splyývajú dnes rôzne druhy a odrody antikomunizmu (klerikálny antikomunizmus, demokratický antikomunizmus, fašistický antikomunizmus a koniec koncov aj sociálnodemokratický a „vedecký“ antikomunizmus).

Antikomunizmus sa vyhranil a vzal na seba ostrú formu po víťazstve socialistickej revolúcie v Rusku, po prvej svetovej vojne a od toho času je stále ideovým základom celkovej politiky kapitalistických štátov. Buržoázia pochopila, že socializmus nie je viacej len ideou, teóriou, ale aj praxou, skutočnosťou. Robotnícka trieda v Rusku a po druhej svetovej vojne aj v iných štátoch dokázala, že je schopná vládnuť a budovať nový spoločenský poriadok.

IV

V súvislosti so sociálnou filozofiou Vatikánu poukážame ešte aj na niektoré iné kresťanské filozofické smery a tiež i na také tendencie v antikomunistickom prúdeň reakcie, ktoré sa snažia „vedecky“ zmieriť kresťanstvo s marxizmom, pravda, zachovávajúc „hodnoty doterajšej kultúry a civilizácie“. Andrew R. Cecil v stati „Ekonomické vzťahy — ľudské vzťahy“ v americkom časopise pre ekonómiu a sociológiu obhajuje podstatu kresťanskej filozofie a sociológie proti marxistickému učeniu o triednom boji a proti „nesprávneľmu stanovisku“, pokiaľ ide o ekonomický a sociálny vývin od čias Marxových. Americký robotník je proti triedneľmu boju i proti socializmu, pretože i v rámci kapitalistického poriadku možno zavádzať nové stroje a novú technológiu. Kresťanstvo vraj nehlása len ideál ľudskej lásky, ale ukazuje aj na prostriedky, ktorými možno dosiahnuť nielen hmotný blahobyť, ale aj „morálne ciele“. „The means offered by Christianity to achieve an economic life worthy of the name „Christian“ are freedom, justice, brotherhood and, first of all, christian fellowship guided by the Holy Spirit“. („Prostriedky, ktoré poskytuje kresťanstvo na dosiahnutie ekonomického

života, hodného mena „kresťan“ sú sloboda, spravodlivosť, bratstvo a predovšetkým kresťanské spoločenstvo vedené Duchom svätým“).⁸ Kresťanstvo vraj zabezpečuje nielen ekonomický život, ale aj „najvyššiu hodnotu osobnosti“ („the supreme worth of persons“). Kresťanský názor o najvyššej hodnote osobnosti je zakotvený ako krédo v americkom robotníckom hnutí: „The labor of a human being is not a commodity or an article of commerce“ („Ľudská práca nie je tovarom alebo obchodným predmetom“).⁹ Materiálne podmienky života sa zlepšujú, pracovný čas sa skracuje, rozširujú sa robotnícke kluby, sociálne a zdravotné inštitúcie, ale viac ako tieto podmienky pôsobia „ľudské a morálne hodnoty“. Hospodárska kooperácia je výrazom kresťanskej lásky a nepripúšťa útlak jednej spoločenskej skupiny inou.¹⁰

Takéto stanovisko odráža zrejme triedne záujmy podnikateľov a zdôrazňovanie „morálnych“ a „božských“ zákonov má len opodstatniť existenciu kapitalizmu. Na druhej strane sa aj pripúšťa, že príliš rýchly pokrok techniky a vedy priniesol aj problémy, s ktorými sa nemožno vyrovnáť obvyklými prostriedkami. Dnes žijeme v dobe totálneho úpadku, všetko sa obracia na ruby, ľudstvo je pribité na kríži, „ľudskosť“ mizne a dnes sme už zrelí na to, aby atómová bomba zničila nielen ľudstvo, ale i všetok život na Zemi. Moc vecí víťazí nad ľuďmi, vonkajšie — akokoľvek revolučné — prevraty nezmenia človeka a jeho svedomie. Preto je potrebná nová revolúcia, revolúcia svedomia a srdca, ľudské city, nádeje, vieru v budúcnosť treba postaviť nad revolúciu sociálnu.¹¹ Aj A. Camus, u ktorého filozofia iracionalizmu a mysticismu dostala neobyčajne silný umelecký výraz, vidí príčiny zla na svete v tom, že namiesto „večných“ hodnôt sa dejiny stali sudcom dobra a zla. Tragédia moderného človeka spočíva v tom, že upadla viera v „nadprirodzenú autoritu“ a že rozum nie je schopný zaistiť etické základy spoločenského života. Namiesto objektívnych a absolútnych právd máme subjektivistickú a relativistickú interpretáciu morálnych hodnôt. Odmietnutie viery vo vyšší zákon alebo v objektívnu morálnu hodnotu otvorilo cestu pre nihilistické ideológie, ktoré odstránili supremáciu iracionálnych síl a impulzov zo života spoločnosti.¹²

Revolta proti „materializácii“ nášho života, proti jednostrannej technickej civilizácii (v podstate je to odpor proti socializmu a komunizmu) odráža v buržoáznej idealistickej filozofii (a ešte viacej v teológii) neschopnosť (i neochotu) objasniť hlboké rozpory kapitalizmu. Preto to odmietanie rozumu, poznania, pokroku a ponáranie sa do bahna iracionalizmu, mystiky a scholastiky. Mnohé

⁸ A. R. Cecil, *Economic Relations — Human Relations*, The American Journal of Economics and Sociology, č. 3, 18. apr. 1950, str. 259—260.

⁹ *Clayton act*. 1914, cit. časopis, str. 262—263.

¹⁰ „Where cooperation is employed, the result is good fruit, because the Lord came to give us the means that all men might have an abundant life“ („Kde sa používa spolupráca, výsledkom je dobré ovocie, pretože Boh nám poskytuje prostriedky k tomu, aby všetci ľudia žili v blahobyte.“), str. 276.

¹¹ Pozri napr. mnohé referáty a diskusné príspevky na Medzinárodnej konferencii o ľudských vzťahoch v septembri 1956 v Nijmegene, *Research into Factors Influencing Human Relations*, Berg en Dal, „The Philosophical Background of Human Relations“, str. 290—301.

¹² A. Camus, *The Rebel*, New York 1956, str. 144—146.

pokusy o „náboženskú renesanciu“ zahaľujú sa do pokrokového rúcha a niektoré z nich sa vydávajú aj za úsilie o „zošľachtenie marxizmu“ a „poľudštenie“ komunizmu.¹³ Bloch vo svojej knihe propaguje „raj na Zemi“, chce založiť „ríšu večnej“ blaženosti a dokonalosti, „reformuje“ Marxa v duchu kresťanskej myšlienky o absolútnej dokonalosti. Jeho cieľom je „ein Gottesreich ohne Gott“. Bloch na základe rozsiahleho materiálu z dejín, z výtvorov v oblasti filozofie, vedy, umenia, literatúry, zo sociálnych utópií, z objavov a vynálezov, z tvorby ľudových más konštruuje svoju filozoficko-politickú tézu o veľkom sne, ktorý ovláda ľudstvo od začiatku dejín. Aristoteles, Ježiš, Faust, Don Quichote, i Don Juan — všetci títo a mnohí iní hľadali raj na Zemi. Tendencia celého svetového procesu speje k utvoreniu „Gottesreich ohne Gott“. Je zaujímavé, že hlásateľ nového evanjelia, reformátor kresťanstva a marxizmu E. Bloch nepochodil so svojimi myšlienkami ani na kapitalistickom Západe. Edith Eucken Erdsiek v článku „Prinzip ohne Hoffnung“¹⁴ ostro polemizuje s Blochom, vyčíta mu, že propaguje komunizmus na Západe a že jeho „božská ríša bez boha“ má byť fakticky „Marxovou ríšou slobody“. Blochova utópia sa zakladá na existencii beztriednej spoločnosti. Od Marxovej smrti — píše E. Eucken Erdsiek — sa časy podstatne zmenili. Teóriu o zbadačovaní v jej pôvodnej forme opúšťajú aj marxisti. Životná úroveň širokých ľudových más v západných priemyselných štátoch natoľko vzrástla, že výčitka triednej nadvlády je bezpredmetná. Na druhej strane skúsenosť ukázala, že zospoločnenšenie výrobných prostriedkov prináša ľudstvu novú formu otroctva. Ale — opytuje sa autorka — i keby sa utvorila beztriedna spoločnosť, či by tým vznikol raj na Zemi? „Vykorišťovanie je určite zlá vec. Ale ono je len jedným z problémov, s ktorými sa ľudstvo musí vyrovnáť.“ Načo by aj bol raj na Zemi? Načo by bola „utópia utópie“? Veď život spočíva v prekonávaní prekážok, v túžbe po neuskutočniteľnom, v ustavičnom očakávaní. Najväčším nešťastím ľudstva by bolo, keby sa uskutočnili všetky jeho túžby a sny. Snívať o raji znamená utekať od problémov, od ťažkostí, ktoré prináša spoločenský vývoj (rast populácie) a príliš rýchle tempo technického rozvoja (hrozba atómovej vojny). Nádej je vraj len tam, kde sú veľké úlohy a problémy — a nie veľké sny. Edith Eucken Erdsiek končí svoju kritiku Blochovej knihy: „Pascal sagt, dass der Mensch, weder Engel noch Tier, zum Tier herabsinkt, wenn er Engel sein will. Analog könnte man sagen: Die Welt ist weder Hölle noch Paradies; aber man bereitet die Hölle vor, wenn man sie zum Paradies machen will.“

Nie je potrebné podrobne vyvracať ani úsilie filozofie kresťanskej filantropie, ani iracionalizmu a mystiky, ani reformátorov marxizmu alebo jeho kritikov, pretože majú spoločnú základňu nenávisti voči nielen komunizmu, ale aj voči pokroku vôbec. Z pozícií otráveného kapitalizmu a umierajúceho sveta kresťanskej falošnej alebo prinajmenej utopickej všeludskej lásky a pracujúc povrchnou metafyzickou metódou nie je možné odkrývať skutočnú tvár sveta a predvídať jeho vývinové tendencie. Prízraky apokalypsy, ktoré

¹³ Ako príklad možno uviesť knihu Ernsta Blocha *Prinzip der Hoffnung* (vyd. r. 1959).

¹⁴ Frankfurter allgemeine Zeitung, 27. jan. 1962, č. 23.

tak často vystupujú z výparov idealistického myslenia, existujú skutočne ako ťažké a neriešiteľné ekonomické a sociálne konflikty v kapitalistickom svete. Sny a túžby ľudstva možno uskutočniť, nie sú to ilúzie, ale reálne možnosti, zakladajúce sa na logike a zákonitosti objektívneho sveta. No tieto sny sa uskutočnia proti snom, ktoré vyrastajú z nereálnej pôdy kresťanského filantropizmu a z abstraktnej fikcie „lásky k blížnemu“. Skutočne, moc vecí (kapitálu, monopolov, zlata, peňazí) víťazí nad ľuďmi v kapitalizme, ako to už dávno zistil Marx. Ale práve dnes v socializme, tak ako to predvídali Marx i Engels, začíname meniť vzťahy vecí vo vzťahy ľudské. Tvoríme a budujeme spoločnosť, kde veci kontrolujeme a podriaďujeme opravdivej najvyššej hodnote: človeku oslobodenému od vykorisťovania a od všetkých foriem diskriminácie. Vieme, že existuje aj hrozba atómovej smrti, a že strach zo zločinného zneužitia atómovej energie je oprávnený. Vieme však i to, že vynález atómovej bomby je len negatívnym javom na dlhej a namáhavej ceste prenikania do tajomstiev a hĺbok hmoty, prírody, kozmu. Sme však presvedčení, že toto veľké tajomstvo prírody, odhalené človekom, v socialistickej spoločnosti sa stáva a stane nevyčerpatelným zdrojom novej energie, novej epochy v dejinách ľudstva...

V

Pri zisťovaní charakteru klerikalizmu a iracionalistickej filozofie vôbec treba mať na mysli nielen ich nezmeniteľnú podstatu, ale treba skúmať aj ich rozličné formy a prejavy, ako sa menili pod vplyvom historických podmienok.

Sociálnoekonomickým pozadím dialektiky vývinu klerikalizmu je najmä priebeh triedneho boja medzi buržoáziou a proletariátom, utvárajúci sa nový pomer sociálnych a politických síl najmä po prvej svetovej vojne (po roku 1917). Lenin už r. 1916 konštatoval, že u buržoázie sa javí odklon od demokratickej vlády k politickej reakcii („imperializmus je negáciou demokracie vôbec, všetkej demokracie“).¹⁵

Odklon od demokracie a obrat k fašizmu (alebo k zastieraným formám fašizmu) úzko súvisí s utváraním politicko-ideologického frontu antikomunizmu. Prechod k maskovanej demokracii a fašizmu prebieha cez rozličné štádiá a etapy v jednotlivých štátoch. Otvorenou teroristickou vládou buržoázie bol taliansky fašizmus a národný socializmus v Nemecku (a s ním spojený klérofašizmus napr. na Slovensku v rokoch 1938—1945). Vývin tento je dnes veľmi zložitý, buržoázia formálne si udržiava svoju demokratickú vládu, napr. v USA, vo Veľkej Británii, vo Švajčiarsku, inde však, napr. vo Francúzsku a západnom Nemecku za pomoci pravicových socialistov a reformistických odborových organizácií vznikajú zvláštne formy demokraticko-fašistickej symbiôzy. Spoločnou charakteristikou demokraticko-fašistickej politicko-ekonomickej základne klerikalizmu je obhajoba „dôstojnosti“ človeka („prírodné práva osobnosti“),

¹⁵ V. I. Lenin, *Sočinenija*, tom 24, str. 31.

večnosti morálnych princípov „a propagovanie“ slobody kapitalisticko-kresťanského sveta. Pritom jednotlivé politické, ekonomické, kultúrne a náboženské organizácie a inštitúcie majú rozdelené úlohy, používajú rozličné metódy a obracajú sa k diferencovaným spoločenským vrstvám, no i tu zostáva spoločná ideová platforma: antikomunizmus, boj proti pokroku, vede, socializmu a mieru.

Majúc na mysli pomery v ČSSR, najmä na Slovensku; vo vývine klerikálnej reakcie môžeme rozlíšiť vcelku tri etapy:

1. Etapu, v ktorej klerikalizmus politicky reprezentovaný Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou vystupoval ideologicky naivne, pracoval priezračnými metódami, útočil proti marxizmu, „židobolševizmu“, falšoval dejinnú minulosť, hlásaním „samospasiteľnosti“ národa prikrýval triedne záujmy buržoázie, malomeštiactva a cirkevnej hierarchie. Už za buržoáznej republiky prechádzal politicky na pozície fašizmu, najprv prejavoval neskrývane sympatie k Mussoliniho režimu a neskôr, po príchode Hitlera k moci, prechádzal na stranu národného socializmu. Zásluhou ľudáckeho klérofašizmu („duch je Hlinkov a metódy Hitlerove“) skoro do všetkých oblastí kultúry prenikali spodné, temné prúdy tmárstva, mysticizmu, iracionalizmu a okultizmu. Napriek tomu, že sa ľudáci vydávali za jedinú slovenskú (kresťanskú) politickú stranu, spájali sa s reakčnými politickými stranami českými, dokonca i so sudetskou henleinovskou a maďarskou iredentistickou stranou. Svojou reakčnou, prot ľudovou a protisocialistickou politikou mali značný podiel na rozbití prvej Československej republiky. A vtedy, keď sa v rokoch 1938—1944 stali vládcami Slovenska, za tzv. slovenského štátu v plnej miere a do všetkých dôsledkov uskutočňovali svoju klérofašistickú politiku (vykorisťovanie pracujúcich, rozkrádanie bohatstva Slovenska, koncentráky, väzenia, vraždy, a to všetko v mene „Boha a národa!“).

2. Po porážke fašizmu r. 1945 klerikalizmus stratil svoju politickú oporu a preto sa „preorientoval“, a využívajúc reakčnú politiku demokratickej strany a jej spojencov v Čechách, začal hlásať pod „demokratickou“ maskou „kresťanský solidarizmus“ v duchu pápežských encyklík. Nielen v náboženských, ale aj v niektorých vedeckých časopisoch (sborníky Matice slovenskej) mal možnosť propagovať intuitivizmus, neotomizmus, fideizmus a rozličné smery „kresťanskej“ filozofie. Svoje ohrozené pozície snažil sa klerikalizmus udržať v oblasti kultúry, osvety a najmä upevňovaním cirkvi a náboženských organizácií a inštitúcií.

3. Roku 1948 po porážke reakcie v ČSSR ľudáci sa utiahli do podzemia, príp. cez náboženské a cirkevné organizácie a inštitúcie pokračovali vo svojom boji proti socializmu, marxizmu a mieru. Toto obdobie charakterizuje jednak podzemná činnosť, podrývanie za podpory Vatikánu a nepriateľských zahraničných špiónážnych stredísk základov našej spoločnosti, jednak legálna propaganda katolíckych a vôbec náboženských dogiem medzi veriacimi, šikovne zastieraná vonkajšími prejavmi lojality. V duchu pápežských encyklík, a ako sme sa presvedčili, i na línii novej encykliky „Mater et Magistra“, jeden z ideológov klérofašizmu napísal po Februári 1948 toto: „Ozdravenie ľudskej spoločnosti je možné len spoluprácou zamestnávateľov a robotníkov,

pokoje vyladenou prácou rozličných tried a potlačením socialistických organizácií.¹⁶ V tomto duchu — aby bol potlačený „blud socializmu“, zničený komunizmus, pretože sa protiví prirodzeným právam človeka, jednotlivca a rodiny a ohrozuje verejný poriadok a blahobyť — pracujú dnes otvorení a skrytí nepriatelia nášho zriadenia doma i v zahraničí. V ich zúrivej protikomunistickej propagande sa spájajú lži, ohováračky a polopravdy, preplietajú sa najtemnejšie iracionalistické prúdy a smery s „vedeckými“ pokusmi o „opravenie“, o „reformu“ marxizmu-leninizmu. Táto nenávisťná propaganda proti socializmu neprestáva ani dnes. Nedávno odhalená a odsúdená skupina farárov — „nevoľníkov“ (r. 1959) u nás potvrdila spojitosť s politikou Vatikánu a súčasne sa odhalili aj nové metódy, ktoré používajú nepriatelia komunizmu. Na inteligenciu sa klerikáli snažia zapôsobiť „vedeckým“ vyvracaním marxizmu a materializmu, medzi masami dedinského ľudu, kde sú ešte zakorenené predsudky a náboženské prežitky, pracujú psychologicky a citovo, oživujú v nich kult Panny Márie a „kúzlo“ božských tajomstiev (obradov), medzi mládež sa snažia preniknúť pomocou divadelných a umeleckých krúžkov, prostredníctvom osvetových inštitúcií, ba aj prostredníctvom športových organizácií a klubov. Snažia sa odvracať ľudí od „pozemského života“, od práce a účasti v strane, v odborových a iných spoločenských organizáciách a inštitúciách. Z kazateľnice vyzývali rodičov, aby deti vychovávali v náboženskom duchu, komunistov líčili ako „diablov“ a nepriateľov mieru a pokoja. Farári-„nevoľníci“ sa pred súdom v Banskej Bystrici hájili tým, že za mier bojuje len cirkev na čele s pápežom a že socializmus nechce mier, ale vojnu; režim, ktorý vraj neuznáva existenciu boha, nemôže dlho trvať, režimy sa menia, ale kráľovstvo božie je večné. Žiadali plnú slobodu pre cirkev, vyslovovali sa proti Čechom a Sovietskemu sväzu, želali si obnovenie „slovenského štátu“, príp. aj podunajskú federáciu na čele s Otom Habsburským atď.

VI

Je samozrejmé, že v socialistických štátoch nie je dovolené, aby cirkev a jej fanaticí prívrženci rozvracali socialistický spoločenský poriadok. Veriaci však, ktorých počet stále klesá, majú možnosť žiť nábožensky, pokiaľ to nie je v rozpore so zákonmi. Cirkev je oddelená od štátu a pozbavená politickej a ekonomickej moci. Veriaci môžu prejavovať svoje náboženské cítenie a nijaké násilné prostriedky sa proti nim nepoužívajú. Na druhej strane socialistická ideológia (a vôbec veda) je nezmieriteľná s náboženstvom a preto spoločnosť a štát všestranne podporuje propagovanie v e d e c k é h o s v e t o n á z o r u. Sústavný boj proti náboženským predsudkom neuráža náboženské cítenie ľudu. Skúsenosti v Sovietskom sväze a u nás ukázali, že najlepšou cestou prekonávania náboženských predsudkov je účasť pracujúcich vo výstavbe a v spoločenskom živote. Väčšina veriacich je úprimne oddaná socializmu a na každom kroku sa presvedčuje o tom, že šťastný život sa buduje na tejto Zemi a že sľuby o blaženosti

¹⁶ Š. Hatala, *Kresľanský spoločenský poriadok*, Košice 1948, str. 243, uvádza A. Sirácky, *Kľerofašistická ideológia ľudákov*, Bratislava 1955, str. 104.

„na druhom svete“ nemajú nijakú cenu. Pravda, za určitých podmienok — vnútorných i zahraničnopolitických — môžu sa u časti veriacich náboženské predsudky zaktivizovať aj politicky a sociálne.

Iná je situácia v kapitalistických štátoch, kde cirkvi a cirkevná politika, náboženské inštitúcie a ideológie sú súčasťou vládnej moci. No vplyv klerikalizmu, religiozity a idealistickej filozofie — pokiaľ nejde o uzavretú a pomerne úzku vrstvu intelektuálov a vzdelancov — v širokých masách postupne klesá. Pôsobia tu predovšetkým úspechy socialistických krajín, vzájomné styky (obchodné, kultúrne, vedecké a i.) medzi socialistickými a kapitalistickými štátmi a prispieva k tomu aj rozvoj vedy a techniky a váha progresívnych organizácií a inštitúcií v kapitalistickom svete. Všetko toto vyvoláva určitú „vlažnosť“ a náboženskú „lahostajnosť“, zapríčiňuje pokles záujmu o náboženský život (menšia návšteva kostolov, viac-menej len formálne plnenie náboženských povinností atď.). Tento odklon od náboženstva a cirkví nemožno chápať absolútne a v jednotlivých štátoch (v USA, vo Francúzsku, v Taliansku atď.) vyskytuje sa v rôznych formách a stupňoch.

Medzinárodná reakcia robí všetko možné, používa pritom služby teológov, vedcov, filozofov, aby zastavila pokles religiozity, aby oživila náboženstvo a aby tento jed podávala pracujúcim v prijateľnej forme (napr. encyklika pápeža Jána XXIII.). Tomuto cieľu slúži aj zbesilá kampaň proti socialistickým štátom, proti úsiliu Sovietskeho sväzu a ostatných socialistických krajín zabezpečiť trvalý mier. Znevažujú a falšujú sa úspechy socialistických krajín. Komunizmus sa líči ako nedosiahnuteľný ideál, utópia, ilúzia. Sem spadajú aj snahy zmieriť marxizmus (a vedu) s náboženstvom, príp. aj úsilie o „vedecké“ objasňovanie a vyvracanie marxizmu. Takýmto „serióznym“ pokusom informovať kapitalistický svet a ideologicky ho vyzbrojiť pre boj proti komunizmu je zborník „Handbuch des Weltkommunismus“ (Freitag, München 1958), spoločné to dielo desiatky amerických a európskych filozofov. Práca bola financovaná rôznymi spoločnosťami, inštitúciami a komisiami v USA (napr. výborom „Center for Soviet and East European Studies“).

Pre boj proti komunizmu potrebujú imperialisti politicky zaktivizovať masy a súčasne ich opriať aj sieťou fráz a ideí, aby cez túto mystickú clonu neprezreli reakčné politické ciele. Propaganda a ovplyvňovanie v tomto smere nedeje sa len na rovine cirkví a náboženských inštitúcií, ale aj zvýšenou aktivizáciou duchovných alebo laických predstaviteľov cirkví v politickom živote. Toho sme svedkami najmä v Nemeckej spolkovej republike a Taliansku. Ide tu o to, aby sa cirkevné záujmy a náboženská ideológia stali súčasťou politiky. V rovnakej miere sa tu využívajú tzv. demokratické i profašistické organizácie a pripravujú sa pre „krízový pochod“ proti komunizmu (s hospodárskymi a politickými záujmami spájajú „národné tradície“, odvolávaním sa na „spolužitie“ majú sa zastrieť stopy po „neblahej minulosti“, po vojnových zločinoch atď.). Nemožno popierať, že táto politika mystifikácie sa do istej miery darí. K posilneniu klerikalizmu v politike prispieva napr. v Nemeckej spolkovej republike a Taliansku i to, že pravicoví socialisti prestali byť marxistic-

kými stranami a dostávajú sa aj ideologicky na platformu idealizmu (náboženstva). V otázkach viery sa podriaďujú autorite cirkvi a takto — s reakčnými odborovými organizáciami — pomáhajú formovať jednotný front antikomunizmu.

Účinným prostriedkom antikomunistickej propagandy má byť dôkaz o tom, že náboženstvo nie je v rozpore s vedou, ale naopak, marxizmus, najmä dialektický materializmus (marxistická teória poznania) je v rozpore so skutočnosťou, pravdou, vedou. Preto vznikajú u katolíkov aj u protestantov rôzne inštitúcie, spoločnosti a komisie pre štúdium marxizmu. Jedným z takýchto pokusov vyvrátiť marxistickú teóriu poznania a dokázať, že je nevedecká, je dielo jezuitu Jozefa de Vriesa.¹⁷ „Argumenty“, ktoré veľmi namáhavo a so sofistikou „dôslednosťou“ (t. j. prekrucovaním pojmov a vedomým zamieňaním ich obsahov) tu zhrnul, vyzneli v tom zmysle, že dialektický materializmus nemôže dať uspokojivú odpoveď na otázku, „aký je posledný dôvod existencie ľudského poznania“ (str. 166). Podstata tvrdení de Vriesa spočíva v tom, že sa snažil zmystifikovať (zidealizovať) pojem objektívnej reality. V podobnom duchu, ale s menšou „argumentáciou“ sa pokúsil o falšovanie názorov Hegela, Marxa a Lenina Jakob Hommes.¹⁸ Vyslovil umelú a fantastickú tézu o myšlienkovvej vývojovej „línii“ od Hegla cez Marxa až k Heideggerovi. Pripomíname v tejto súvislosti, že aj protestantskí teológovia a filozofi venovali viac prác falšovaniu a vyvracaniu marxizmu v spoločnosti Komisie pre štúdium marxizmu.¹⁹ Títo filozofi a teológovia sa sústredili najmä na vyvracanie marxistického učenia o sociálnej revolúcii, marxistického poňatia o „slobode“, o morálke atď. Stručne možno dodať len toľko, že táto teologická „kritika“ dialektického a historického materializmu úzko a organicky súvisí s tou filozofickou a prírodovednou literatúrou, v ktorej sa po stopách O. Spenglera dokazuje márnosť všetkého ľudského úsilia o vybudovanie socialistickej a komunistickej spoločnosti. To je filozofia atómovej smrti, zániku, katastrofy a konca ľudského života. Už sme sa zmienili — aspoň stručne — o tejto filozofii, ktorá u Jaspersa vyznieva ako obhajoba vojny a atómovej smrti ľudstva. S existencialistickou filozofiou, ktorá „večný zmysel“ človeka a jeho obetí vidí v tom, že zahynie všetko ľudské, úzko súvisí aj prírodovedno-pozitivistická filozofia P. Jordana, ústiaca priamo vo fašizme. „Naša doba“, píše P. Jordan, „je schopná pochopiť nový obraz života bunky, vyrastajúci z kvantovej biológie, a to môže urobiť preto, lebo svet chápe aj intuíciou“. „Obraz, ktorý poskytuje s mikrofyzikálnym centrom ovládajúcim mikrofyzikálnu bunku, je to najkrajšie uskutočnenie, akého sa dostáva princípu autoritatívneho riadenia v celej prírode.“²⁰ To sa rozumie, že tým autoritatívnym riadením v prírode je boh a v spoločnosti nepochybne fašistický diktátor. Podotýkame ešte, že i v tomto prípade ako aj u iracionalistickej filozofie (i teológie) často, ide v podstate o racionálnu (rozumovú) obhajobu niečoho protirazumového, iracionalistického. Všetky tieto „kritiky“ marxizmu, námietky a argumenty proti nemu, i zúfalé

¹⁷ *Die Erkenntnistheorie des dialektischen Materialismus*, München — Salzburg — Köln 1958.

¹⁸ *Krise der Freiheit*, 1958.

¹⁹ *Marxismus-studien*, I—II, Tübingen 1954—1956.

²⁰ *Die Physik und das Geheimnis des organischen Lebens*, Braunschweig 1941, str. 108.

pokusy prispôsobiť klerikalizmus a náboženské dogmy duchu času, uviesť ich do súladu s vedou, možno zhrnúť v tom zmysle, že úsilie o pokrok, o blaho a šťastie ľudí na tejto Zemi, o čo sa snaží komunizmus — odporuje vraj „prírodnosti človeka“, jeho túžbe po slobode, odporuje ľudským a božským zákonom. Preto sú v mnohých „demokratických“ štátoch komunisti postavení mimo zákona, preto medzinárodný imperializmus odmieta všetky návrhy na odzbrojenie a na mierové riešenie politických problémov. Preto vznikajú i pápežské encykliky a vydávajú sa aj dekréty o exkomunikácii „neverných synov a dcér cirkvi“. A z tých istých dôvodov terajší pápež Ján XXIII. pripravuje na jeseň 1962 koncil, kde pôjde o pokus zlúčenia alebo o jednotnú politiku katolíckych a protestantských cirkví. Kto by si pri tomto krížovom pochode proti komunizmu a budúcnosti ľudstva nepripomenul slová M. Luthera, ktorý svojho času zúrivo privolával vojsko i občianstvo, cirkev i vládu do boja proti „lupičským“ masám sedliakov: „Sekajte, škrtíte a pichajte ich, tajne a verejne, kto len môžeš, ako treba zabíť besného psa!“²¹

VII

Záverom možno v krátkosti povedať, že viesť boj proti klerikalizmu ako súčasť imperialistickej politiky znamená viesť boj proti tomuto zlu na širokom fronte politickom, ekonomickom a ideologickom. V oblasti politiky a ekonomiky je to cesta aktívneho zapájania sa širokých vrstiev pracujúcich do procesu socialistickej výstavby a do spoločenského života vôbec. Toto je najschodnejšia cesta a spôsob, ako pomôžeme časti pracujúcich, ktorí ešte veria, prekonávať náboženské predsudky a prežitky. Ruka v ruku s tým má ísť aj propagovanie vedeckých a technických výsledkov a objavov a šírenie vedeckého svetonázoru. Na druhej strane treba boj viesť účinnými a presvedčivými prostriedkami proti politike a ideológii Vatikánu, proti cirkevnej hierarchii vôbec, i proti všetkým spojencom cirkví, domácim i zahraničným. Boj proti klerikalizmu a antikomunizmu je bojom za pokrok, za budúcnosť ľudstva, za mier a socializmus.

NIEKTORÉ FILOZOFICKÉ PROBLÉMY PLANETÁRNEJ KOZMOGÓNIE

LUDMILA PAJDUŠÁKOVÁ

PREDMET A VÝZNAM KOZMOGÓNIE

Kozmogónia je veda, ktorá sa zaoberá problémom vzniku a vývoja kozmických telies a ich sústav. Delí sa na kozmogóniu planetárnu a hviezdnu. Planetárna kozmogónia sa zaoberá vznikom a vývojom planetárneho systému ako celku, čiže všetkých jeho členov: planét, mesiacov, planétok, komét, meteórov a ostatnej

²¹ F. Engels, *Sedliacka vojna v Nemecku*, Bratislava 1953, str. 49.